

Соломка Е.Т.

Формування культури спілкування студентської молоді в поліетнічному середовищі

Соломка Едуард Тіберійович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна

Анотація. У статті були розглянуті питання формування культури спілкування студентської молоді в поліетнічному середовищі, особливості становлення студентської молоді в різних поліетнічних групах. У даній роботі також були розглянуті найкращі шляхи вивчення цих питань і вирішення їх.

Ключові слова: спілкування, поліетнічне середовище, компетентність, міжкультурне спілкування

Постановка проблеми та актуальність дослідження.

Актуальність теми дослідження зумовлена особливою важливістю проблеми життєвої компетентності особистості для сучасного суспільства, що характеризується підвищеною динамікою і системністю соціальних змін, глобалізацією ризиків, ускладненням соціальних практик, плюралізацією життєвих стратегій і стилів. У такому мінливому і мозаїчному світі виникає гостра суперечність між, з одного боку, новою системою вимог і, з іншого, – можливостями особистості, ускладнюється і загострюється проблема особистісного самовизначення і самоздійснення. Усе це викликає необхідність формування в особистості життєвої компетентності як інтегративної якості, що системно характеризує її реальну здатність адекватно і відповідально реагувати на стрімкі соціальні зміни, усвідомлювати загрози розвитку людства, враховувати соціальні й індивідуальні потреби і можливості особистісної самореалізації і здійснювати на цій основі відбір способів і засобів досягнення бажаного майбутнього, а також застосовувати набуті знання, навички та вміння адекватно різним життєвим ситуаціям як наявним, так і очікуваним.

Ситуація системної кризи і світоглядної розгубленості, в якій опинилося українське суспільство, масштабні завдання щодо його оновлення і розвитку відповідно до сучасних цивілізаційних стандартів надають додаткової актуальності психологічному дослідженню життєвої компетентності особистості, розкриттю соціальних запитів щодо її формування з врахуванням специфіки трансформаційних процесів в Україні.

Отже, в сучасних умовах набуття особистістю життєвої компетентності стає об'єктивним запитом як індивідуального, так і соціального життя. Усвідомлення цього знайшло втілення у концепції компетентнісно-орієнтованої освіти, що активно впроваджується в останні роки у багатьох країнах світу і в Україні. Така стратегічна переорієнтація освітньої діяльності, як і усі названі вище чинники, спричиняють необхідність системного і комплексного дослідження проблеми життєвої компетентності особистості із врахуванням вимог сучасності, що надає їй також теоретичної актуальності.

Аналіз **стану наукової розробки проблеми** показує, що її дослідження стають усе більш інтенсивними і різноспрямованими. Найбільш розробленими є її педагогічний (Б. Вульфсон, С. Гессен, В. Долл, І. Єрмаков, Т. Єрмаков, Т. Каткова, О. Кононко, Дж. Куллахан, Л. Пермінова, Ж. Перре, Дж. Равен, Б. Рей, М. Рижаків, І. Тараненко, Г. Халаш), соціально-психологічний (К. Абульханова-Славська, В. Дружинін, О. Коржова, А. Мінаєв, Л. Мітіна, К. Обуховський, Л. Петровська, М. Попова, Л. Сохань, Е. Старовойтенко, Т. Титаренко,

В. Циба) та соціологічний (З. Бауман, П. Бергер, П. Бурдье, Е. Гідденс, О. Злобіна, Л. Іонін, І. Мартинюк, Т. Лукман, Т. Резнік, Ю. Резнік, Н. Соболева, В. Тихонович, У. Томас, А. Шюц) аспекти.

Проблема життєвої компетентності привертає увагу і філософів, але не стільки як самостійний предмет, скільки у контексті аналізу різних аспектів проблеми людини та її буття в світі, передусім проблеми мистецтва жити. Остання перебуває у центрі уваги багатьох сучасних філософів (П. Адо, Р. Барт, Ж. Бодріяр, Г. Горака, Ж. Дельоз, Н. Корабльова, С. Кримський, М. Култаєва, В. Малахов, І. Степаненко, В. Табачковський, М. Фуко, Н. Хамітов) і психологів (А. Адлер, Б. Братусь, Д. Леонтьєв, А.-Х. Маслоу, Ч. Тарт, В. Франкл, Е. Фромм, К.-Г. Юнг). Вона актуалізується у контексті пошуків “нової етики” (Г. Йонас, М. Конш, Е. Левінас, Г. Марсель, Р. Мізраї, П. Рікер, К. Росе), у зв'язку з осмисленням викликів сучасної цивілізації і можливих відповідей на них (Г. Арндт, К.-О. Апель, Б. Вандельфельс, О. Данильян, А. Єрмоленко, Н. Еліас, М. Кастельс, І. Карпенко, В. Корженко, В. Лозовой, К. Лоренц, Е. Макінтайр, М. Оже, Ю. Павленко, В. Пазенок, М. Попович, Е. Тоффлер, М. Требін). Філософсько-рефлексивне поле життєвої компетентності особистості формується і розвивається завдяки дослідженням її окремих різновидів – компетентності комунікативної (Ю. Габермас, Ю. Жуков, Л. Петровська, А. Сікурел), професійної (А. Маркова), інформаційної (В. Акулєнко, М. Дзугоева, О. Зайцева, Н. Насиров, Н. Рудницькій, А. Семенов, О. Толстих), соціальної (Г. Білицька, А. Брушлинський, Н. Казарінов, С. Краснокутська, Є. Руденський, Р. Ульріх) тощо. Але ці різновиди переважно розглядаються відокремлено і нагальною залишається проблема концептуалізації життєвої компетентності особистості як цілісного феномена у його соціальних репрезентаціях.

Проблема формування культури спілкування як одного з компонентів життєвої компетентності студентської молоді в поліетнічному середовищі стає особливо актуальною з огляду на те, що українська держава стає на шлях євроінтеграції. Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув він і вищої школи. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, щораз наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Проблема формування культури спілкування студентської молоді є актуальною в теоретичному та практичному плані, що відображає зміни в становленні сучасного суспільства. Інтеграція України у світовий простір, розширення політичних, економічних і куль-

турних зв'язків з іншими країнами ставлять нові вимоги до підготовки сучасних фахівців. Завданням професійної освіти стає не тільки формування професійних знань, умінь та навичок, але й формування орієнтацій на розвиток культури спілкування в умовах розширення міжнародних відносин. Зміни в поліетнічному, соціальному, культурному, економічному житті країни і світу потребують високої ефективності навчання та виховання професіоналів у цілому [1, с.125-127]. Проблемами "міжкультурного спілкування" займалися такі відомі науковці як Х.Х. Боташева, З.І. Ігушкіна, О.І. Гуренко, В.С. Заслуженюк, В.В. Присакар, висунули свої "моделі культури спілкування" такі відомі люди як О.І. Даниленко, Л.Е. Орбан-Лембрик, В.А. Семиченко, М.І.Пірен, проте не всі питання із цієї площини вирішені. Так, питання професійно-педагогічної підготовки студентської молоді потребує подальшого розгляду та розв'язання.

Для студентської молоді складно знайти спільну мову з іншими поліетнічними групами за браком досвіду культури спілкування та недостатнім рівнем знань щодо особливостей розвитку та становлення молоді інших країн [2, с. 195-198]. Отже, метою статті вбачаємо у ознайомленні студентів з культурою та традиціями інших країн, в аналізі умов ефективного та якісного спілкування студентської молоді в поліетнічному середовищі, у виявленні труднощів та проблем взаємодії різних поліетнічних груп і шляхів їх вирішення.

Основна частина роботи. На етапі формування нового розвинутого суспільства виникла суперечність між рівнем традиційної підготовки майбутнього спеціаліста до професійної діяльності, прагненням формувати нові знання та навички та здатності майбутнього фахівця орієнтуватися в поліетнічному середовищі. Ці вимоги зумовлені необхідністю активного використання майбутніми фахівцями спеціальних знань та умінь, удосконалення їх та розв'язання за допомогою студентів нових соціально-педагогічних та соціально-етнічних завдань. Серед низки цих завдань важливими є налагодження позитивних стосунків між студентами в багатонаціональному колективі, здатність використовувати знання, уміння та навички в етнокультурному та етнопедагогічному середовищі.

Формування етнокультурної компетентності студентів вищої школи можливе за умов: створення та впровадження програми виховання національної самосвідомості та культури міжнаціонального спілкування студентів; оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедагогіки національних меншин інших країн на основі відповідного спецкурсу; включення елементів етнокультури до змісту спеціальних дисциплін та педагогічної практики; створення наукових гуртків та проблемних груп для поглибленого вивчення культури етнічних груп з подальшим дослідженням цієї проблеми у науковій роботі. Питання міжкультурного спілкування є досить поширеним і важливим тому, що ми живемо у розвинутому суспільстві і для нас, в першу чергу, є важливим самопізнання і саморозвиток, який не можливий без культури спілкування з іншими поліетнічними групами. Програми виховання національної самосвідомості передбачають оволодіння знаннями щодо культури, звичаїв, традицій свого народу та здат-

ністю передачі цих знань іншим поліетнічним групам [3, с. 53].

Для того щоб з'ясувати, які умови впливають на становлення свідомості людини, слід звернути увагу на поняття ментальності як своєрідний стан формування індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей, особливості адаптації до навколишнього середовища, впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь.

Формування культури міжнаціонального спілкування залежить не тільки від рівня знань, традицій, звичаїв народу, але від загального рівня світосприйняття, дотримання загальнолюдських норм поведінки та моралі. Спілкування це не лише розповідь про особливості народу, але обмін певним духовним досвідом, думками та почуттями.

Не можна не погодитися з І. Серовою [4, с. 26-27], яка визначає культуру міжнаціонального спілкування, як сукупність соціально-визначених ідей та систем позитивних ідеалів, що постійно впливають на духовний світ людини і виступають соціальним регулятором у її взаємовідносинах з іншими людьми. Для того, щоб сформувати процес оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедагогіки національних меншин інших країн на основі відповідного спецкурсу, необхідно визначити мету цього спецкурсу. Метою спецкурсу є ознайомлення студентів з культурою та побутом етнічних груп. Кожна тема спецкурсу повинна містити значний перелік завдань для самостійної роботи та залучати студентів до науково-дослідної роботи. Одна з форм цієї роботи – науковий гурток. Його метою є збір народознавчого матеріалу, його систематизація, обговорення проблемних питань, організація народознавчої експедиції по містах та селах. Також необхідним є ознайомлення з побутом, звичаями, обрядами піснями, танцювальними, декоративно-прикладним мистецтвом, фольклором тощо [4, с. 58-62].

Налагодження зв'язків з культурними осередками в інших країнах здійснюється при листуванні студентів з ровесниками за кордоном з метою обміну етнокультурними звичаями, традиціями, побутом. Динаміка формування етнокультурної компетентності студентів показує, що позитивний ефект цієї діяльності досягається за рахунок впровадження в педагогічний процес ВНЗ спеціальної етнокультурної роботи. Вивчення питання формування етнокультурної компетентності майбутніх фахівців в період навчання відкриває можливості для подальших досліджень в галузі корекції системи педагогічної роботи у ВНЗ, пошуку нових шляхів підвищення духовності, моральної та етнічної культури студентства.

Щоб визначити рівень сформованості етнокультурної компетентності студентів проводять низку заходів таких як:

- анкетування;
- аналіз етнокультурних, конструктивних, організаторських, комунікативних, гностичних вмінь майбутніх фахівців;
- виявлення обсягу знань студентів з етнокультури інших меншин;
- визначення рівня сформованості спеціальних етнокультурних вмінь;

- проведення народнознавчо-пошукової роботи (бесіди з представниками різних етнічних груп) ;
- співпраця з культурно-освітніми центрами та товариствами національних меншин ;
- впровадження спецкурсу з етнокультури поліетнічних груп, організація роботи наукових гуртків та проблемних груп.

Для того щоб сформувати національну культуру молоді треба враховувати недоліки професійно-педагогічної підготовки студентської молоді в поліетнічному середовищі. До найрозповсюдженіших відноситься відсутність морально-психологічної настанови і чіткої орієнтації студентів у питаннях використання етнокультурних традицій національних меншин в навчанні і спілкуванні і достатньо поверхові знання духовної й матеріальної культури етнічних груп.

Розробка моделі етнокультурної компетентності майбутнього спеціаліста допомагає сформувати єдине системне утворення структурних компонентів (особис-

тисний, гносеологічний, операційний, процесуальний, інтегративно-оцінювальний, проєктивний), що мають власну внутрішню побудову, організацію сукупності елементів [5].

Висновок. З огляду на вищезазначену мету, завдання та актуальність дослідження, зробимо висновок, що перспектива роботи залежить від взаєморозуміння студентської молоді з іншими поліетнічними групами. Перспектива дослідження полягає у взаємозв'язку між різними етнічними групами, передачі знань, умінь та навичок, суспільного досвіду, навіювання традицій і звичаїв одного народу іншому. При адекватному здійсненні зазначених умов, перспектива формування таких якостей як толерантність, лабільність, повага до інших народів та етнічних груп буде здійснена успішно. При виконанні поставлених завдань спілкування молоді буде ефективним і корисним для різних поліетнічних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боташева Х.Х. Преимущество этнокультурных традиций межпоколенных отношений в педагогике карачаевского народа: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Карачаевск, 2000. – 26 с.
2. Алимжанова Г.М. Технология этнокультурного воспитания в демократизации образования // Сб. материалов междунар. практ конф.: В 3 ч. – Стерлитамак, 2000. – Ч.2. – С. 120-128.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии // Педагогика. – 1989. – 191 с.
4. Серова І. Міжетнічні культурні відносини в Україні // Наукові записки. – 2002. – С.25-28.
5. Гасанов З.Т. Проблемы воспитания патриотизма, дружбы народов, веротерпимости // Педагогика. – 1996. – № 6. – С. 51-55.
6. Гуренко О.І. До питання використання елементів народної педагогіки в процесі виховання старших дошкільників: Зб. наук. пр. – Бердянськ: БДПУ, 2000. – С. 59-66.
7. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Спілкування та його значення в житті людини. – URL: <http://hklib.npu.edu.ua>

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Botasheva H.H. Continuity of ethnocultural traditions of intergenerational relations in pedagogy Karachay people: Author. Dis. cand. ped. Sciences. – Karachaeusk, 2000. – 26 p.
2. Alimzhanova G.M. Technology ethno-cultural education in the democratization of education // Coll. Materials Intern. Practical Conf. : In 3 parts. – Sterlitamak, 2000 – Part 2. – P. 120-128.
3. Bepal'ko V.P. The terms of educational technology // Pedagogy. – 1989. – 191 p.
4. Serova I. Interethnic cultural relations in Ukraine // Scientific Notes. – 2002. – P. 25-28.
5. Gasanov Z.T. Problems of education patryotyzma, friendship peoples, veroterpymosty // Pedagogika. – 1996. – № 6. – P. 51-55.
6. Gurenko O.I. By the use of elements of folk pedagogy in the education of senior preschool children: Coll. Science. works. – Berdjans'k: BDPU, 2000. – S. 59 – 66.
7. Semichenko V.A., Zasluzhenjuk V.S. Communication and its importance in human life. – <http://hklib.npu.edu.ua>

Solomka Eduard. Forming a culture of the students communication in the multicultural environment

Abstract. The article was examined a question of formation a culture of the students communication in the multicultural environment, specific features of making the students in the different multicultural environments. In this paper also was discussed the best ways of examing these questions and the way of their solution.

Keywords: communication, multiethnic environment, competence, intercultural communication

Соломка Э.Т. Формирования культуры общения студенческой молодежи в полиэтнической среде

Аннотация. В статье были рассмотрены вопросы формирования культуры общения студенческой молодежи в полиэтнической среде, особенности становления студенческой молодежи в различных полиэтнических группах. В данной работе также были рассмотрены наилучшие пути изучения этих вопросов и решения их.

Ключевые слова: общение, полиэтническая среда, компетентность, межкультурное общение